

населения, которое не готово активно вкладывать свои свободные финансовые ресурсы в рискованные виды деятельности. Кроме того, существуют пробелы в законодательстве, что усиливает негативное влияние указанных факторов. Однако, преодоление этих преград позволит стимулировать интерес к финансовым инновациям в долгосрочной перспективе. В результате, объем инвестиций в исследования и разработку финансовых инноваций возрастет, что приведет к улучшению состояния финансового сектора экономики.

Список источников:

1. Восканян Р.О., Ващенко Т. В. Финансовые инновации как элемент развития финансового сектора экономики // *Azimuth of Scientific Research: Economics and Administration*. 2017. Т. 6. № 4(21)
2. Шапкин И.Н., Бондаренко Н.Е. Создание национальной инновационной системы как условие повышения конкурентоспособности страны в глобальной экономике // *Век глобализации*. 2012. № 2. С. 160-173.
3. Крылов А.В. Финансовые инновации в системе инновационных инструментов // *Фундаментальные и прикладные исследования кооперативного сектора экономики*. 2014. № 3. С. 111-116.
4. Janičko M., Versus M. *Heterodox View on Financial Innovation* // *Procedia Economics and Finance*. 2015. Vol. 30. Pp. 352-363.
5. Zavalokina L., Dolata M., Schwabe G. *The FinTech phenomenon: antecedents of financial innovation perceived by the popular press* // *Financial Innovations*. 2016. Available at: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1186%2Fs40854-016-0036-7.pdf>
6. Hysa X., Calabrese M. *Innovation: A Financial Asset of the Capitalist or an “Intellectual Property” of the Entrepreneur?* // *Procedia Economics and Finance*. 2016. Vol. 26. Pp. 688-694.
7. Гришина Е.А. *Развитие финансовых инноваций в банках и небанковских кредитных организациях: дис. канд. экон. наук. Саратов, 2015.*

**МОЛИЯВИЙ ТЕХНОЛОГИЯЛАР СОҲАЛАРИ МОЛИЯ БОЗОРИГА
ЎТИШНИНГ ШАРТ-ШАРОИТЛАРИ**

Тураева Дилфуза Панжиевна
Тошкент амалий фанлар университети
“Молия ва бухгалтерия ҳисоби”
кафедраси ўқитувчиси

Ҳозирги вақтда маҳаллий корхоналарининг молиявий ҳисоботларини халқаро стандартларга мувофиқ ўзгартиришнинг иккита ёндашуви мавжуд. Биринчиси инфляция ёндашуви, иккинчиси валюта ёндашуви деб аталади. Биз фақат техник усуллардаги фарқ ҳақида гапирамиз, чунки ҳар иккала ҳолатда ҳам трансформациянинг асосий мақсади инфляцияга мослаштирилган ҳисоботларни олиш ва шу билан иқтисодий воқеликни ишончли ва объектив акс эттиришдир. Ушбу ёндашувларнинг ҳеч бири “соф шаклда” усулларнинг этарли даражада ривожланмаганлиги сабабли амалда қўлланилмайди.

Бизнинг фикримизча, рус рублида тузилган молиявий ҳисоботлар конвертатсия пайтида умумий нархлар индексига мослаштирилиб, ҳисобот санасидаги валюта курси бўйича валютага ўзгартирилиши ва шунга мос равишда қайта гуруҳланиши керак. Бундан ташқари, бухгалтерия ҳисоби халқаро стандартларда тавсия этилган қоидаларга мос келмайдиган алоҳида объектларга тузатишлар киритиш керак бўлади.

Инфляцияга нуктаи назардан ёндашув 29-сонли “Гиперинфляцияга шароитида молиявий ҳисобот” халқаро стандартдан фойдаланишга асосланади, унинг моҳияти қуйидагича. Молиявий ҳисобот инфляцияга мослаштирилган пул бирликларида, яъни ҳисобот санасида амалда бўлган ўлчов бирликларида тақдим этилиши керак. Бунинг учун ҳисобот маълумотлари умумий харид қобилиятидаги ўзгаришларни акс эттирувчи умумий нарх индекси ёрдамида қайта ҳисоблаб чиқилади. Инфляцияга даражаси бўйича маълумотларни тузатиш учун ҳисобот кўрсаткичларини пул ва номонетарга бўлиш муҳимдир.

Пул кўрсаткичларига нақд пуллар, шунингдек, келажакда исталган валютада қайд этилган ва товар эквивалентига эга бўлмаган нақд пул маблағларининг келиб тушишини (чиқиши) аниқлайдиган активлар ва мажбуриятлар кирди. Бошқа кўрсаткичлар пул эмас. Нақд пулдан ташқари пул активларига векселлар ва депозитлар, дебиторлик қарзлари мисол бўла олади. пул мажбуриятлари қаторига етказиб берувчилар ва пудратчилар олдидаги қарзлар, ссудалар ва ссудалар, солиқлар ва бошқалар бўйича қарзлар керади. пул-кредит чоралари инфляцияга тузатишни талаб қилмайди, чунки улар ҳисобот санасида пулнинг харид қобилиятини ҳисобга олади.

Пул бўлмаган кўрсаткичлар дастлаб хўжалик битими (хом ашё, бутловчи буюмлар, асбоб-ускуналар, иш ва хизматлар сотиб олиш, иш ҳақи фонди ва солиқлар) тузилган санадаги пулнинг харид қобилиятига қараб баҳоланади. Масалан, йил бошида сотиб олинган хомашё захиралари ўша йил учун ҳисоботларда бир йил олдинги қийматида акс эттирилади. Узоқ ишлаб чиқариш циклига эга бўлган активлар билан вазият янада мураккаброқ.

Инфляцияга учун индексация - бу сумнинг харид қобилиятидаги ўзгаришлар индексини қўллаш орқали молиявий ҳисоботларнинг пул ифодасини баланс санасида пул кўринишига мослаштириш.

Шуни таъкидлаш керакки, индексация активлар қийматининг ўзгариши эмас, у фақат активлар қиймати бўйича маълумотларнинг солиштирилишини таъминлайди. Индекслаш натижасида фойда (зарар) мавжуд, аммо бу фойда (зарар) активлар қийматининг ўзгариши билан боғлиқ эмас, балки компаниянинг баланс тузилишига нисбатан сиёсатининг натижасидир.

Индекслашдан фарқли ўлароқ, активларни қайта баҳолаш ушбу активларнинг баҳосидаги ўзгаришлар индексини ёки уларнинг адолатли қийматини қўллаш орқали уларнинг тарихий қийматининг пул қийматини

баланс санасидаги пул шартларига мослаштиришдан иборат. Бу ҳозирги қийматга асосланган активларни баҳолашга ёндашув. Шунинг таъкидлаймизки, халқаро стандартларга мувофиқ, активларни адолатли қиймат бўйича баҳолашга асосланган ёндашувни қўллаш натижасида юзага келадиган қайта баҳолаш суммаси бевосита капиталда акс эттирилиши керак.

Трансформатсияни халқаро стандартларга мувофиқ амалга ошириш учун пул бўлмаган активлар ва мажбуриятларни, даромадлар ва харажатларни индексатсия қилиш ва ўтган давр учун ҳисоботни баланс санасида рублнинг сотиб олиш қобилиятига мослаштириш кифоя. Баланснинг барча пул бўлмаган активлари ва пасивлари улар пайдо бўлган кундан бошлаб инфляцияга индексига мослаштирилиши керак.

Тарихий қиймати бўйича ҳисобга олинган асосий воситалар ва айланма маблағлар сотиб олинган кундан бошлаб инфляцияга индексига, мустақил баҳоловчиларнинг эксперт баҳосига кўра қайта баҳоланган асосий воситаларнинг қиймати эса инфляцияга даражасига мослаштирилиши керак. қайта баҳолаш санасидан бошлаб индекс. Мажбуриятларда қайта баҳолаш билан боғлиқ тузатишлар суммаси қайта баҳолаш ўсишига ҳисобланиши керак, қолган сумма эса тақсимланмаган фойдада тан олинмиши керак.

Асосий воситаларни индексатсия қилишда қуйидагилар зарур:

- тиклаш қиймати ва тарихий таннарх ўртасидаги фарқга тенг бўлган қайта баҳолаш қийматини тесқари ўзгартириш;
- тўланган амортизатсия ва тарихий қиймати бўйича баҳоланган тўланган амортизатсия ўртасидаги фарқга тенг бўлган асосий воситаларнинг эскиришини қайта баҳолаш суммасини бекор қилиш;
- сотиб олинган кундан бошлаб инфляцияга индексининг тарихий қийматига тузатиш киритиш;
- сотиб олинган кундан бошлаб инфляцияга индекси бўйича тарихий қиймат бўйича ҳисобланган тўланган амортизатсияни тузатиш;
- қайта баҳолаш суммасининг қолдиқларини тақсимланмаган фойдага ўтказиш.

Одатда, харажатлар йиллар бўйича тақсимланади. Бизнинг фикримизча, инфляцияга даражаси йил давомида нотекис бўлса, харажатларни чорак ёки ойлар бўйича дешифрлаш ва индексатсия қилиш керак.

Одатда, товар-моддий захираларнинг ўртача айланмасига эга бўлган ва уларни ўртача таннарх бўйича ҳисобдан чиқарадиган ишлаб чиқариш корхонаси бу захираларни 2-чорак охиридан 3-чорак бошигача амалда бўлган нархларда балансда акс эттиради. Шунинг учун балансдаги захиралар асосан ўртача йиллик инфляцияга индексига ёрдамида тузатилади. Инвеститсиялар сотиб олинган ёки қайта баҳоланган кундан бошлаб инфляцияга мослаштирилиши керак.

Агар трансформатсия натижасида активларнинг ҳисобот даври охиридаги қиймати уларнинг қўланиши мумкин бўлган қийматидан (фойдаланишдан келажакдаги иқтисодий фойда) ошса, у ҳолда ушбу активларнинг қиймати бошқа МҲХСга мувофиқ қайта тикланадиган қийматга камайтирилиши керак.

Шундай қилиб, маҳаллий корхоналарининг молиявий ҳисоботларини ўзгартиришда рубл маълумотлари турли курсларда хорижий валютага айлантирилади. Натижада пайдо бўлган фарқ “трансформатсия фарқи” деб аталади ва капитал объекти сифатида таснифланади. Сўнгра қабул қилинган нарсаларни валютада ифодаланган ҳолда қайта гуруҳлаш халқаро стандартлар қоидаларига мувофиқ амалга оширилади. Бундан ташқари, бухгалтерийа ҳисоби халқаро стандартларга мос келмайдиган алоҳида объектларга тузатишлар киритилади.